

Fynden av romerska mynt i det fria Germanien.

STURE BOLIN, *Fynden av romerska mynt i det fria Germanien*. Studier i romersk och äldre germansk historia. Lund 1926.

Fynden av romerska mynt i det fria Germanien ha länge tilldragit sig eminent intresse. I århundraden ha kuriosasamlare och dilettanter hängivet sysslat med dessa myntfynd. Från mitten av förra århundradet har även den vetenskapliga forskningen vänt sitt intresse till dem. De romerska myntfynden ha blivit en viktig källa till äldre germansk historia.

Föregångsmännen i forskningen om de romerska myntfynden äro tysken Soetbeer och svensken Wiberg. Den följande forskningen är främst knuten till namnen Hans Hildebrand och Tischler, Regling och Almgren. Deras arbeten äro vändpunkter i forskningen.

Hans Hildebrand hävdade 1872, att slutmyntet i ett myntfynd är av avgörande betydelse. Han arbetade främst på grundval av denarskatterna från Gottland. Dessa innehöllo väl, framhöll han, en stor mängd denarer från kejsar Hadrianus (117—138) och hans föregångare, men dessa denarer voro nästan genomgående funna tillsammans med yngre mynt, slagna först under Markus Aurelius (161—180). Skatterna äro tydligen nedlagda tidigast under dennes tid. Hildebrand gick längre i sina slutsatser. Han lät skatternas slutmynt även bli bestämmande för deras importtid. Samfärdseln med romarriket hade ej blivit fullt livaktig, menade han, förrän under Markus Aurelius' tid. Därefter hade den vuxit i betydelse, till dess den under början av Septimii Severi tid (193—211) — denne kejsare representeras nämligen i fynden från hans tid av allenast få för honom slagna mynt — fått ett kanske tvärt avbrott.

Hildebrands uppfattning slog igenom, först när den 1888 framlades på nytt av Tischler. Den blev därefter nästan allena-härskande. Meningarna bröto sig länge nästan endast i frågorna om orsakerna till myntströmmens början och slut. Man fann de förra i goternas vandringar eller markomannerkrigen, de

senare i den romerska myntförsämringen av år 198 eller i ett avbrott i förbindelserna mellan nord- och sydgermanerna. Först med Reglings banbrytande undersökning om det romerska denarfyndet från Fröndenberg av 1912 kom en rent principiell brytning med Hildebrand-Tischlers uppfattning.

Regling hade gjort iakttagelsen, att mynten från de tidigare kejsarna, Flavierna, Trajanus, Hadrianus och Antoninus Pius, voro långt talrikare i skattefynden än mynten från de senare kejsarna, Markus Aurelius, Commodus och Septimius Severus. Förhållandet är enligt hans mening oförenligt med Hildebrand-Tischlers uppfattning om myntens importtid. Vore denna riktig, borde mynten i skatterna till största delen vara präglade under de sista i skatterna representerade kejsarna, Markus Aurelius och hans närmaste efterträdare. Ty den i romarriket kursrande myntmassan borde under Markus Aurelius' tid företrädesvis bestå av hans mynt, under Commodus tid företrädesvis av Markus Aurelius' och Commodus' mynt o. s. v. En tvingande slutsats av denarstockens sammansättning i skattefynden blir enligt Regling, att myntimporten till Germanien »varit mycket stark från Flavierna till Pius (69—161) — i väster något svagare redan under Pius —, att därefter redan under senare hälften av kejsar Markus' regering blott få mynt införts till Germanien och att införseln därav allt ifrån denna tidpunkt sjunkit allt mera, nästan ända till nollpunkten».

Regling låter sålunda slutmynten endast bestämma tiden för denarskatternas nedläggning. Även Almgren har insett den vikt denarstockens sammansättning i skattefynden äger och i sina senare skrifter sökt sammansmälta Hildebrand-Tischlers och Reglings metoder. Han uppvisar, att denarstockens sammansättning förändras med slutmyntets ålder: ju senare slutmynt en myntskatt har, ju yngre är denarstockens sammansättning. Men i sina slutsatser om importtiden för de östgermanska och gottländska skatterna — de enda Almgren mera ingående behandlat — står han ännu kvar på Hildebrands ståndpunkt. Slutmyntet blir avgörande. De gottländska denarskatterna ha enligt Almgrens mening bildats och utförts ur romarriket under tiden 175—196.

I det ovan anförda, nyligen utkomna arbetet har docenten Sture Bolin ånyo upptagit frågan om de romerska myntfynden i det fria Germanien. Själva grundvalen för undersökningarna är här bredare och rikare.

De tidigare forskarna ha nästan uteslutande byggt på myntfynden inom något mindre landområde och på en viss art av fynd, skattefynden. Genom energiska och omfattande forsk-

ningar i museér och äldre litteratur har Bolin sökt åstadkomma ett så fullständigt fyndmaterial som möjligt från det fria Germanien i dess helhet. Resultatet föreligger i en avhandlingen vidfogad förteckning över fynden av romerska och byzantinska mynt i Central- och Nordeuropa (jmf. Bolin, Die Funde römischer und byzantinischer Münzen in Ostpreussen i Prussia 26, 203). Förteckningen utmärker sig för en systematisk och klar uppställning. Den möjliggör en enkel och praktisk nomenklatur och är genom en tidigare ouppnådd fullständighet av bestående värde. Bolin har därjämte på helt annat sätt än den äldre forskningen beaktat de numismatiska och ekonomiska förhållandena i romarriket. Hans framställning härav bygger helt naturligt på den äldre litteraturen. Men han har med självständighet genomarbetat denna och hävdar ofta och med framgång egna och nya synpunkter i dessa ytterst intrikata spørsmål. Detta gäller kanske främst utredningen av de svårarbetade metrologiska problemen. Utredningen skiljer sig här fördelaktigt från föregångarnas genom sunda principer och historisk källkritik.

I framställningen av myntförhållandena inom det romerska riket lägger man särskilt märke till en originell uppfattning av myntförändringen under den ekonomiska krisen på 80-talet f. Kr. och till användandet av skattefynden som källor för romersk mynthistoria.

Materialförteckningen samt framställningen av de metrologiska förhållandena och Roms mynthistoria bilda grundvalarna för Bolins undersökning av Germaniens romerska myntfynd. Undersökningen är även här lagd på bred basis. Den inledes med en översikt av de historiska förutsättningarna för en förbindelse mellan romare och germaner och av källorna till germanernas historia under den romerska kejsartiden. En allmän orientering över myntfyndsmaterialet och dettas geografiska fördelning följer. Bolin söker därefter bestämma myntfyndens nedläggningstid. Huvudintresset knyter sig här till gravfynden, skattefynden och de enstaka funna guldmynten.

Av Bolins redogörelse för gravfynden i Germanien framgår med större klarhet än tidigare, att mynt i allmänhet endast rent sporadiskt nedlagts i gravar. Ett undantag bildar Ostpreussen öster om floden Passarge. Här förekomma kopparmynt regelrätt i gravarna. Enligt den äldre forskningen häröra mynten i de ostpreussiska gravarna tidigast från Markus Aurelius' tid; först då skall den romerska myntströmmen ha nått Ostpreussen. Genom en jämförelse mellan myntstocken i Samlands gravfynd och i dess kopparskattefynd når Bolin ett skiljaktigt resultat. Kopparskattefynden i Samland, vilkas ned-

läggningstid i vissa fall torde kunna förläggas redan till 180-talet, ha en sammansättning av betydligt senare karaktär än summan av de här i gravarna funna mynten. Bolin lyckas på denna väg föra ett bevis för att de flesta mynten från tiden före 138 i Samlands gravar äro nedlagda före 180-talet och sannolikt under ett avsevärt tidsavsnitt före denna tid. Resultatet är av betydelse för järnålderskronologien; de romerska mynten i Ostpreussens gravar spela en viktig roll i denna.

Tidsättningen av gravfynden i Samland har Bolin vunnit genom en undersökning av myntstockens sammansättning. Även vid bestämmandet av denarskattfyndens nedläggningstid lägger han en huvudvikt härvid. Myntstocken i skattfynden underkastas en minutiös undersökning. Förfinade metoder komma till användning. Metoderna leda till att slutmyntet fränkännes den allt avgörande betydelse, som tidigare tillagts det för fastställandet av denarskatternas nedläggningstid. Myntstockens oftast överensstämmande sammansättning — en stark övervikt för Antoninernas denarer — i fynd med slutmynt från tiden 180—235 och i fynd med slutmynt först från senantiken ger vid handen, att de förras nedläggningstid kan ligga lång tid efter slutmyntets präglingsår. De resultat, som vinnas i fråga om denarskatternas nedläggningstid, äro i korthet följande. Denarskatter med slutmynt republiken—Tiberius kunna vara nedlagda fram till början av det andra århundradet. Själva huvudindiciet härför — det egenartade förhållandet att skattfynd med slutmynt från århundradet Caligula — Trajanus saknas i Germanien — kunde starkare framhåvts. Under Hadrianus' regering äro av allt att döma två skatter nedlagda, under Antoninus Pius ävenledes två. Under Markus Aurelius äro ett stort antal skatter nedlagda. Till Commodus tid vågar Bolin hänföra endast en centraleuropeisk och några gottländska skatter. Alla övriga denarskatter med slutmynt från tiden efter 180 anser han däremot vara i regel omöjliga att datera. De kunna vara nedlagda först under senantiken; om några av dem vågar han antaga att så är fallet.

Denarskatternas slutmynt skulle enligt Bolin ge möjlighet att definitivt bestämma denarskatternas nedläggningstid endast från Hadrianus (117—138) till och med Markus Aurelius (161—180), men varken före eller efter denna tid. Orsaken till detta egenomliga förhållande ligger ytterst i de försämringar denarernas silverhalt undergick under Nero år 63 och under Septimius år 198. Så länge republikens och kejsartidens denarer från tiden före år 63 stodo att erhålla, med andra ord fram i början av det andra århundradet, ha germanerna föredragit dessa framför

de sämre efterneronska denarerna. På samma sätt ha germanerna även efter myntförsämringen år 198 föredragit de äldre och bättre denarerna. Dessa och främst Antoninernas denarer ha även efter denna tid dominerat i Germanien.

Det följer redan härav, att de slutsatser Bolin nått om slutmyntets beviskraft för denarskatternas nedläggningstid icke äga giltighet för guldskattna. De romerska guldmynten undergingo aldrig någon försämring i halt. För guldskattna tillerkänner också Bolin slutmyntet beviskraft för nedläggningstiden. Han styrker detta genom att uppvisa, att ju senare slutmyntet är, ju yngre karaktäristika ha guldskattna; de östromerska kejsarnas mynt dominera allt mer och mer, och antalet yngre mynt ökas i skattna ju yngre slutmyntet är.

Den tidigare forskningen har till gruppen guldmyntskatter endast hänfört de fynd, som innehålla ett flertal guldmynt. Bolin hävdar uppfattningen, att även flertalet enstaka funna guldmynt äro mindre skatter. De förhållanden, som fört honom till denna uppfattning, äro främst guldmyntens stora värde, och de iakttagelser han gjort om de enstaka guldmyntens fördelning på tid och landområde. Denna fördelning är, som en tabell över samtliga i Germanien funna enstaka, efterneronska guldmynt, inalles 533, klart visar, i högsta grad ojämn. Men fördelningen är kongruent med de större guldmyntskatternas. Den tidigare forskningen har i de enstaka funna guldmynten främst sett tappade eller offrade pengar. Men det vore onekligen egendomligt, om man skulle tappat eller offrat 104 guldmynt på Öland före 491, endast 3 efter detta år, men fortsatt därmed i stor utsträckning på grannön Gottland även efter 491. När man nu finner, att man också upphört att nedlägga större guldmyntskatter på Öland efter 491, men fortsatt att nedlägga dylika på Gottland även efter detta år, ligger det något slående i Bolins slutsats, att de enstaka guldmynten icke äro tappade eller offrade mynt utan för förvaring nedlagda skatter. Bolin går än längre i sina slutsatser om de enstaka funna guldmynten. Han har gjort iakttagelsen, att de i ett visst område funna enstaka mynten fördela sig i tiden ungefär som mynten i de skatter av guldmynt, vilka funnits där, och att dessa skatters slutmynt ofta sammanhänga med det yngsta myntet av en till tiden sammanhängande serie enstaka funna guldmynt. Han vågar på grund härav slutsatsen, att guldmyntserierna i viss mån kunna betraktas såsom skattfynd; om man i ett land, från vilket inga skattfynd av guldmynt äro kända, kan iakttaga en serie mynt från efter varandra regerande kejsare, har ett stort antal av de i myntserien ingående mynten nedlagts inemot den tid, då den yngste i serien repre-

senterade kejsaren regerade. Med tillämpande av denna metod anser Bolin sig kunna urskilja skattnedläggningsperioder även i länder; från vilka endast enstaka funna guldmynt äro kända.

Bolins tidsättning av de romerska myntskattfynden i Germanien visar en nog så sällsynt förmåga att på det mångomskrivna ämnet anlägga nya och fruktbringande synpunkter. Man stannar någon gång tveksam inför den djärvhet, som här och var utmärker framställningen. Men även där djärvheten är störst såsom i frågan om de enstaka funna guldmynten, lär det icke kunna förnekas, att Bolins slutsatser äro skickligt uttänkta och skarpsinnigt styrkta. Han har ställt nya problem under debatt och de resultat han vunnit äro sannolikare än föregångarnas. Men väl näppeligen alltid att betrakta såsom slutgiliga. I mycket beror detta senare på själva materialet. Materialet är ofta ringa eller fragmentariskt. Ett flertal skattfynd äro endast bristfälligt kända. Bolin har haft blick härför och skiljt mellan de stora och väl beskrivna och de mindre eller bristfälligt beskrivna skatterna. Men förhållandet kunde gärna mera ingående ha diskuterats och stundom skarpere markerats. När exempelvis fynd som Ö 17 a och AK 102 äga en från övriga fynd med slutmynt från Markus Aurelius totalt avvikande denarstock, hade med skäl kunnat framhållas, att fynden äro bristfälligt kända. Bland denarskatterna äro Ö 36, I 80 och AQ 139 a, bland guldmyntskatterna I 124, L 1 b, O 64 a, AU 51, AG 4 b, AM 97 och AM 100 så pass litet kända, att de kanske snarast bort helt avföras ur framställningen.

Myntskattfyndens tidsättning är villkoret för deras historiska utnyttjande. Den första fråga Bolin härvid uppställer är frågan: Vad lära oss skattfynden?

Den förhistoriska på germanska förhållanden inriktade arkeologien har aldrig tvekat om svaret: förekomsten av skattfynd är ett tecken till rikedom och politisk makt hos innevärnarna i det land, där skatterna komma i dagen. Saknas skatter, betyder detta fattigdom och politisk nedgång. Med rätta karakteriserar Bolin denna uppfattning av skattfynden som en av grundpelarna för den forskning, som med utgångspunkt från Knut Stjerna, sökt klargöra Sveriges älsta historia.

Bolin går till strids mot denna uppfattning. Argumenten söker han först i myntskattfynden från nyare tid. Han uppvisar, att slöte man av dem till rikedom och politisk makt, skulle Skåne vara den rikaste och politiskt mäktigaste landsdelen i Sverige under nyare tid. Höjdpunkten av Skånes rikedom och politiska makt skulle falla under åren 1675—1679. Inemot

hälften av alla Skånes myntskatter från nyare tid tillhöra denna tidsperiod. Centrum i Skåne och därmed i Sverige skulle under denna tid ha varit Skånes nordliga häradar. Ett är klart. Den förhistoriska arkeologiens principer äga icke tillämpning på en senare tids svenska historia. Åren 1675—1679 äro det skånska krigets och snapphanefejdernas tid. Skattfynden visa icke i första hand rikedom och politisk makt. De visa härjningar, krig och olyckor. Bolin styrker sin uppfattning ytterligare genom exempel från en rad olika länder och tider. Av särskilt intresse är här hans framställning av skattfynden inom romarriket, och kanske främst det exempel han hämtar från Danmark. Jörgen Olrik har påpekat, att myntfynd och även skattfynd av silverföremål här sammanhånga med krigen 1627—29, 1644 och 1657—60. Skatterna på Jylland härröra från samtliga dessa krig, vilka också alla utkämpats där; skatterna på de danska öarna uteslutande från de båda krig, som utkämpats på dem, krigen 1657—60. Och skatternas geografiska fördelning på öarna markerar med ofrånkomlig tydlighet Karl X Gustafs marschroute, tågen över Lilla och Stora Bält.

Den uppfattning, som Bolin hävdar om vad skattefynden i första hand lära är icke ny. Den har sedan länge haft burskap inom klassisk arkeologi och historia och för Galliens vidkommande har den franske forskaren Blanchet systematiskt följt sambandet mellan skattfynd och krig. Men även om en och annan förhistorisk forskare, Seger, Regling och någon annan, kunnat snudda vid samma uppfattning, har den omedelbart därefter fått falla. Det är Bolins förtjänst att först ha insett dess betydelse och tillämpat den på äldre germansk historia.

Sin uppfattning om vad myntskatterna lära formulerar Bolin i orden: »En skatt eller några behöver icke nödvändigt innebära krig; tvärtom visa parallellerna från historisk tid och antiken, att även på fredsår falla några skatter. Men en i avseende på tid och rum frappant rikedom på skatter betyder säkert under förhistorisk tid på samma sätt som under historisk härjningar och krig. Och för den förhistoriska tiden liksom för andra tider gäller regeln: ju flera skatter, ju större härjningar och ju större nöd.»

Genom denna tolkning av myntskatternas innebörd har Bolin vunnit ett nytt, hittills icke utnyttjat källmaterial till germanernas äldre politiska historia. På grundval av detta material söker han skildra denna historia från Kristi födelse fram till 500-talets mitt. Han låter därvid först de skrivna källorna berätta om krigs- och fredsperioder i Germanien. Han konfronterar därefter myntskatternas vittnesbörd med dessa källor och

söker sedan att med ledning av myntskatterna tränga än djupare in i den äldre germanska historien för att utforska tilldragelser, som det skrivna ordet icke känner. Konfrontationen mellan myntskatterna och de skrivna källorna accentuerar förmånligt Bolins uppfattning om de förnas innebörd. Myntskatterna sammanfalla stundom frappant både i tid och landområde med de krig, som enligt de skriftliga källorna utkämpats i Germanien. Och man följer med spånt intresse författarens mången gång lyckade försök att ur myntskatterna framläsa krig och oroligheter inom skilda delar av Centraleuropa och Norden under de tider för vilka skrivna källor saknas. För Sveriges vidkommande vänder Bolins nya synpunkter delvis upp och ned på den förhistoriska forskningens resultat. Ett exempel kan åskådliggöra detta. På Öland upphöra både de större myntskattefynden och de enstaka funna guldmynten c. 491. Man har härav dragit slutsatsen, att en katastrof vid denna tid gått fram över ön. Ölands rikedom och politiska maktställning skulle ha gått under för ett svearnas anfall omkring eller omedelbart före 500. Bolin menar också, att Öland drabbats av en katastrof. Men detta framgår enligt hans uppfattning icke av att myntfynden upphöra. Det framgår av att myntfynd förekomma.

Riktigheten av själva den grunduppfattning, som Bolin hävdar om vad myntskatterna lära, synes knappast kunna dragas i tvivelsmål. Men det är tydligt, att myntskatternas utnyttjande som källor för den politiska historien är förknippat med stora vanskligheter. Det väl beskrivna och daterbara skattefyndmaterialet är, som Bolin starkt framhäver, ej stort. Och även om fynden med rätta kunna betraktas såsom representativa storheter, måste givetvis sanningsvärdet av slutsatserna alltid starkt skifta med storleken av materialet. Bolin gör också i denna del av sin avhandling starkt bruk av de modala hjälpverben. Hans kritiska blick hindrar honom att falla för frestelsen att för Nordens vidkommande kombinera de krigs- och orosperioder, han anser sig kunna konstatera, med den för fastställandet av dylika historiska fakta värdelösa sagolitteraturen. De moderna rudbeckianska fantasierna om det svenska rikets uppkomst avvisas med full rätt. I den hypotes Bolin själv framkastar om oroligheterna i Norden under 400- och 500-talen bygger han icke heller på det stora, men i regel endast osäkert daterbara, arkeologiska materialet utan uteslutande på det säkrare daterbara material, som föreligger i myntskatterna.

Fynden av dessa skatter på de nordiska kusterna ställas i sammanhang med fynden på Östersjöns södra kust. Östersjön, konstaterar Bolin, har under tiden omkring 450—550 varit en

verklig oroshärd. Härjningstågen ha riktats än mot den ena, än mot den andra av de rikare bebodda eller i handelsavseende betydelsefullaste länderna. Så ha Weichselmyningen, Pommern, Öland, Fyen, Bornholm och Gottland vid olika tillfällen anfällt. Om orsakerna härtill vågar han en gissning. Slavernas framträngande i väster och söder faller under tiden omkring år 500; de krig, som utkämpats ha varit tidiga vikingatåg eller venderhärjningar.

Ofta och i regel använder Bolin sålunda det spröda materialet med försiktighet. Men stundom går hans flykt bland molnen och kunde tålt ett klipp i vingen. Materialet prässas någon gång alldeles onödigtvis hårt redan när Bolin för beviset för att skattefynden i första hand tala om härjningar och krig. I framställningen av Germaniens politiska historia sluter han också här och var till härjningar och krig, även där det icke kan vara tal om en mera frappant rikedom på myntskatter. Detta gäller exempelvis både Weserområdet, Mähren och Skandinavien under Markus Aurelius tid, Schlesien, Nordungern under 300-talet och även sydöstra Skåne under tiden omkring 500. Och på sina ställen, främst i kapitlet om burgundernas och vandalernas vandringar, närmar sig Bolin i mycket Stjernas konstruerande fantasi. Allt är väl framställt i hypotesens form, och hypoteserna kanske lika väl grundade som många andra i dessa avlägsna tiders historia, vilka forskningen i våra dagar knäsat som säkra fakta. Men avhandlingen hade här vunnit genom en mera tyglad fantasi. Det bör tilläggas, att bristande hänvisningar till källor och materialförteckning försvåra studiet av dessa delar av avhandlingen.

De romerska myntfyndens värde som historiska källor är icke uttömt med de bidrag, skattefynden kunna lämna till Germaniens politiska historia. Till myntfynden knyter sig ytterligare en hel rad av problem. De gruppera sig främst kring frågorna: när och hur mynten kommit till Germanien och vilken roll de spelat för germanerna. Besvarandet av dessa frågor är av icke ringa betydelse för kännedomen om germanernas allmänna kulturtillstånd under romersk tid.

Den romerska myntströmmen till Germanien har för den tidigare forskningen stått såsom något episodartat. Regling har, som redan framhållits, sökt leda i bevis, att denarimporten varit mycket stark under tiden 69—161, men att myntströmmen brutits redan under Markus Aurelius' tid, 161—180, för att först efter århundraden, från mitten av 300-talet, åter upptagas och då i form av guldmyntimport. Hildebrand och Almgren förlägga hela denar-

importen till Ostgermanien och Skandinavien till en långt kortare tidsperiod, den faller enligt deras mening i sin helhet under två årtionden 175—196. Och denarerna skola enligt Hildebrand—Almgren icke heller ha kurserat som mynt. De skola ha förvarats såsom skatter i rikemans hus och endast sällan, företrädesvis vid större utbetalningar, ha övergått i annan mans ego. Myntskatterna skola tämligen hastigt ha transporterats från Sydryssland till Gottland och den starka slitning, som de gottländska denarerna visa, ej ha uppkommit genom att de kurserat såsom mynt i Germanien. Den kan, menar Almgren, vara uppkommen genom skakning å hästryggen vid skatternas transport genom Ryssland.

De resultat, som Bolin vunnit om myntskatternas nedläggningstid, och det stora material, han för första gången sammanfört, kastar nytt ljus över dessa förhållanden. Bolin hävdar med framgång uppfattningen, att den romerska myntströmmen till Germanien icke varit något episodartat. Myntströmmen har med säkerhet nått Germanien väster om Elbe och närmast norr om Donau, möjligen även Ostgermanien, redan under första århundradet. Och myntströmmen har icke brutits vid tiden omkring år 200. Romerska denarer och kopparmynt ha strömmat in i Germanien, så länge de funnits för handen i romarriket. Myntfynden visa, att så ofta och så länge fullgoda mynt tillverkats och funnits inom romarriket, så ofta och än längre finnas dessa mynt i fria Germanien.

På frågan om hur mynten inkommit i Germanien lämnar Bolin svaret, att det skett på både fredlig och krigisk väg. Men han betonar samtidigt starkt, att mynten, sedan de en gång nått Germanien, icke kvarstannat hos de folk, som ursprungligen emottagit dem, utan i största utsträckning på den intergermanska handelsvägar spritt sig över den germanska världen. Myntfynden äro därför icke blott av värde för Germaniens bebyggelsehistoria. Främst ströfyndspopulationerna utnyttjas av Bolin även som källor för handelsvägar och förbindelseriktningar inom Germanien.

Med utgångspunkt från Cæsars och Tacitus' skildringar av germanerna ha dessa av forskningen ofta framställts som ett folk på en synnerligen låg kulturnivå. Den starka reaktion mot detta betraktelsesätt, som ånyo framträtt under de senaste årtiondena, representeras främst av Hoops och Dopsch. Bolin ansluter sig nära till denne senare forskare. Han understryker och styrker dennes uppfattning, att de romerska mynten verkligen kurserat som mynt i Germanien och spelat rollen av betalningsmedel vid den germanska handeln. Han finner det

berättigat uttala, att i stora delar av Germanien redan under romersk tid i viss mån rått penninghushållning.

Bolins avhandling om fynden av romerska mynt i det fria Germanien är en stor, med energi genomförd arbetsprestation¹. Det är sällan en historiker i sitt förstlingsarbete ger sig i kast med ett så omfattande ämne och än sällsyntare, att han behandlar en sådan serie av centrala, svåra och svårlösta problem i romersk och äldre germansk historia från så många nya och sunda synpunkter, med så stor iderikedom, friskhet och obundenhet av hävdvunna uppfattningar. Bolin har fört den vetenskapliga forskningen framåt. Hans verk kommer för framtiden att bli den givna utgångspunkten för forskningen på dessa områden av äldre germansk historia.

Bolins avhandling har ytterligare en förtjänst. Den väcker till ny prövning av en rad problem i Sveriges och Nordens älsta historia.

I de senare årtiondenas forskning har Sveriges och Nordens älsta historia i stor utsträckning uppbyggts på grundval av själva fyndmassans storlek och fyndens karaktär. Fyndfattigdom och brist på värderikare, konstnärligt arbetade föremål har tolkats såsom tecken på ekonomisk och kulturell depression. Från fyndrikedom och fynd av dyrbara föremål har man slutit till rikedom och kulturell uppgång. Många gravar och fynd ha ansetts vittna om en talrik befolkning, en minskning i antalet gravar och fynd om en nedgång i befolkningens mängd, en avfolkning eller utvandring. Fyndfrekvensen och fyndens karaktär ha även blivit utslagsgivande för bestämmande av olika landsdelars mer eller mindre centrala betydelse. Från dessa utgångspunkter har den förromerska järnåldern allmänt karak-

¹ En del inkongruenser och oriktigheter förekomma i avhandlingen. Författaren har sålunda ställvis sid. 10—12 så starkt systematiserat sin framställning av den tidigare forskningen, att framställningen blivit icke fullt exakt. Jag antecknar vidare bl. a. följande. Sid. 98 not 1 räknar författaren alla fynd av silvermynt med 10 mynt som »skatter»; sid. 138 sättes gränsen för samma »skatter» vid 5 mynt. Sid. 88 uppgives oriktigt, att sestertien väger 12 tunga scripula. Sid. 177 uppgivas skatterna F 1, AU 67, AX 4, J 6, AK 90, AK 84 och I 103 ha slutmynt från tiden efter 192. De ha slutmynt från tiden 180—192. De sid. 183 rad 1 nämnda skatterna BH 6 och BH 71 ha slutmynt från tiden före 192 och ej som uppgives från tiden efter detta år. Uppgifterna sid. 206 och 221 om att pikter under Marcus Aurelius' regering plundrade Britannien och om ett cheruskernas nederlag år 4 e. Kr. äga icke stöd i anförda källor.

täriserats såsom en depressionstid, och forskningen har nedlagt mycket arbete på att förklara orsakerna till detta förhållande. Medelpunkten i Norden under folkvandringstiden har förlagts till Mälardalslandet och i första hand Uppland. De stora gravhögarerna vid Uppsala och Vendel och de rika fynden i Uppland, främst de mångahanda kostbara föremålen i de berömda gravarna vid Ultuna, vid Vendels kyrka och i Tuna ha bl. a. använts som bevis för att tiden från 500-talet för Uppland varit en ekonomisk och kulturell och väl även politisk storhetstid.

Bolins avhandling är ägnad att väcka tvivel om det arkeologiska materialet verkligen tillåter dessa och likartade slutsatser. Myntskatterna vittna i första hand endast om krig och härjningar. Övriga skattfynd vittna om detsamma. Och gravfynden tillåta icke heller alla de slutsatser man dragit ur dem. De torftiga gravarna från förromersk tid visa icke ekonomisk och kulturell nedgång; de väldiga gravhögarerna och rikt utstyrda båtgravarna från folkvandringstidens Uppland visa icke heller en ekonomisk, kulturell eller politisk storhetstid. De visa i första hand endast olika gravskick. De rika skatt- och gravfynden i folkvandringstidens Uppland lära, att landskapet varit utsatt för krig och härjningar och att seden att rikt utstyra gravarna levat kvar här ännu så sent som under tiden efter år 500. Därutöver bära de givetvis vittnesbörd om att enstaka män i dåtidens Uppland ägt rikedomar och värdeföremål. Men dessa fynd säga intet om att Uppland intagit en framom andra land och landskap dominerande ställning i Sverige och Norden. Fredliga tider och andra, av kristlig åskådning påverkade gravskick lämna få eller inga fynd.

Andra problem, som kräva en nyprövning, knyta sig till vikingatidens historia. Från intet tidsskifte i Nordens och Nord-europas historia förefinnas myntfynd i sådan mängd som från vikingatiden. De synpunkter, som Bolin i sin avhandling anlagt på de romerska myntfynden, ge vid handen, att även innebörden av vikingatidens myntfynd i grund felbedömts. Men de ställa samtidigt i utsikt, att ett nytt värdefullt historiskt källmaterial står att vinna för vikingatidens historia. Myntfyndens mängd synes utlova, att detta källmaterial kan bli av omvälvande betydelse.

Curt Weibull.